

U Z N E S E N I E

Najvyšší súd Slovenskej republiky v **právnej veci opravy dňa smrti V. K.**, narodeného X., ktorý bol vyhlásený za mŕtveho ku dňu X., vedenej na Okresnom súde Bratislava I pod sp.zn. 2 P 11/2008, o mimoriadnom dovolaní generálneho prokurátora Slovenskej republiky proti rozsudku Okresného súdu Bratislava I zo 17. apríla 2009 č.k. 2 P 11/2008-55 a rozsudku Krajského súdu v Bratislave z 19. januára 2010 sp.zn. 11 CoP 299/2009, takto

r o z h o d o l :

Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 19. januára 2010 sp.zn. 11 CoP 299/2009 a rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo 17. apríla 2009 č.k. 2 P 11/2008-55 **z r u š u j e** a vec vracia Okresnému súdu Bratislava I na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Dňa 6. marca 1992 podala P. H. návrh na vyhlásenie jej otca V. K., narodeného X., naposledy bývajúceho v B., za mŕtveho. Návrhu odôvodnila tým, že o menovanom nemá jeho rodina od konca II. svetovej vojny žiadne správy. Tiež uviedla, že návrh podáva „z dôvodu terajších platných predpisov pre majetkové usporiadanie“.

Obvodný súd Bratislava I, po vykonaní úkonov podľa § 195 ods. 2 a § 196 Občianskeho súdneho konania, zákona č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov (O.s.p.), rozsudkom z 19. mája 1993 č.k. 17 Nc 604/92-9 vyhlásil V. K., narodeného X., za mŕtveho ku dňu 19. máj 1993. Vykonaným dokazovaním mal za preukázané, že V. K. bol počas druhej svetovej vojny roku 1945 odvečený a „je predpoklad, že už momentálne nežije“. Za dátum jeho smrti určil deň vyhlásenia rozsudku. Uviedol, že tak urobil na žiadosť navrhovateľky,

„nakoľko sama nevie uviesť presný dátum smrti svojho otca, a je presvedčená, že tento už nežije“. Tento rozsudok súdu prvého stupňa nadobudol právoplatnosť 6. júla 1993.

Dňa 19. marca 2008 podala P. H. návrh na opravu dňa, ktorý je uvedený ako deň smrti V. K. v rozsudku Obvodného súdu Bratislava I z 19. mája 1993 č.k. 17 Nc 604/92-9. Na odôvodnenie návrhu uviedla, že jej otec sa stal nezvestným ako účastník druhej svetovej vojny a preto sa na neho vzťahuje dekrét prezidenta republiky č. 117/1945 Zb., podľa ustanovenia § 17 ods. 1 ktorého ten, kto sa ako účastník vojny v rokoch 1939-1945 stal nezvestným, môže byť vyhlásený za mŕtveho nielen keď sú tu podmienky ustanovené doteraz platnými predpismi, ale i vtedy, keď uplynuli dva roky odo dňa, ktorého bol podľa došlých správ ešte nažive. Keďže posledné správy o V. K. boli z apríla 1945, mal byť menovaný vyhlásený za mŕtveho najneskoršie ku dňu 30. apríl 1947, a nie ku dňu, ako to určil súd prvého stupňa v svojom skoršom rozsudku. Na výzvu súdu, aby odôvodnila svoj právny záujem na ňou navrhovanej oprave, navrhovateľka uviedla, že rozhodnutie súdu potrebuje pre účely reštitúcie vlastníckych práv podľa zákona č. 229/1991 Zb. Orgán rozhodujúci o reštitúcii ju totiž neakceptuje ako oprávnenú osobu, keďže V. K., ako pôvodný vlastník nehnuteľností, bol podľa rozhodnutia o vyhlásení za mŕtveho, opravu ktorého navrhuje, ešte na žive v čase uplynutia lehoty na uplatnenie reštitučných nárokov; bol vyhlásený za mŕtveho až ku dňu 19. máj 1993. Hoci v návrhu na vydanie rozhodnutia o vyhlásení za mŕtveho uviedla, na aký účel toto rozhodnutie potrebuje, súd, ktorý má poznať právo, ju nepoučil, že na ňou sledovaný účel je potrebné, aby deň smrti jej otca predchádzal poslednému dňu na uplatnenie reštitučných nárokov.

Okresný súd Bratislava (súd prvého stupňa) I rozsudkom zo 17. apríla 2009 č.k. 2 P 11/2008-55 návrh na opravu dňa smrti V. K. zamietol a o trovách konania rozhodol tak, že žiaden z účastníkov nemá právo na ich náhradu. Na odôvodnenie svojho rozhodnutia uviedol, že na danú vec nebolo možné aplikovať dekrét prezidenta republiky č. 117/1945 Zb., pretože tento 1. januára 1951 stratil účinnosť a platnosť. Posudzujúc vec podľa ustanovenia § 199 ods. 2 O.s.p. ustálil, že navrhovateľke sa nepodarilo dostatočne preukázať, že V. K. zomrel iného dňa, ako je to uvedené v rozsudku Obvodného súdu Bratislava I z 19. mája 1993 č.k. 17 Nc 604/92-9, alebo že sa tohto dňa nemohol dožiť alebo ho prežil. Navrhovateľka preukázala iba „určitú mieru pravdepodobnosti“, že V. K. sa konca druhej svetovej vojny nedožil, čo však nie je postačujúce na to, aby súd vyhovel návrhu na opravu dňa, ktorý je uvedený v jeho skoršom rozhodnutí ako deň jeho smrti.

Na odvolanie P. H. Krajský súd v Bratislave (odvolací súd) rozsudkom z 19. januára 2010 sp.zn. 11 CoP 299/09 rozsudok súdu prvého stupňa potvrdil a o trovách odvolacieho konania rozhodol tak, že žiaden z účastníkov nemá právo na ich náhradu. Odvolací súd sa v celom rozsahu stotožnil s odôvodnením napadnutého rozsudku súdu prvého stupňa a v odôvodnení svojho rozsudku sa podľa ustanovenia § 219 ods. 2 O.s.p. obmedzil len skonštatovanie správnosti jeho dôvodov.

Proti rozsudkom súdu prvého stupňa a odvolacieho súdu podal generálny prokurátor Slovenskej republiky (ďalej ako „dovolateľ“) mimoriadne dovolanie. Uviedol, že tak robí na podnet P. H., pretože napadnutými rozhodnutiami bol porušený zákon, pričom ochranu práv a zákonom chránených záujmov menovanej nie je možné dosiahnuť inými právnymi prostriedkami. Dodal, že napadnuté rozhodnutia bránia navrhovateľke v spravodlivom riešení jej reštitučných nárokov. Mimoriadne dovolanie odôvodnil tým, že konanie súdov je postihnuté vadou, ktorá mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci a že napadnuté rozsudky spočívajú v nesprávnom právnom posúdení veci (§ 243f ods. 1 písm. b/ a c/O.s.p.). Podľa dovolateľa súdy nižších stupňov posúdili návrh na opravu dňa, ktorý je uvedený v skoršom súdnom rozhodnutí ako deň smrti, „formálne a laxne“. Ak by súdy posudzovali vec dôslednejšie a zodpovednejšie, už zo samotného návrhu na opravu dňa smrti mohli zistiť, že dátum smrti V. K. bol v pôvodnom rozhodnutí ustálený „vecne nesprávne“, čo samo osebe zakladalo dôvod na začatie konania o opravu v zmysle ustanovenia § 199 ods. 2 O.s.p. hoci aj bez návrhu. Súdy nižších stupňov, rovnako ako bývalý obvodný súd v pôvodnom konaní, riadne neskúmali otázku právneho záujmu navrhovateľky P. H. na ňou navrhovaných určeníach. Navrhovateľka pritom jasne a zrozumiteľne odôvodnila svoje návrhy tým, že jej právny záujem na veci je daný reštitučnými nárokmi ohľadne majetku nezvestného otca. Súdy nižších stupňov si riadne neujasnili ani otázku, či v danej veci ide o vyhlásenie za mŕtveho na základe zistenia smrti inak než predpísaným spôsobom alebo o vyhlásenie za mŕtveho na základe pravdepodobnosti smrti nezvestnej osoby [§ 7 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (O.z.)]. Z tohto dôvodu nechali bez povšimnutia, že navrhovateľka ani v pôvodnom konaní konkrétny dátum otcovej smrti netvrdila ani nepreukazovala; návrh teda nepodala na základe zistenia smrti svojho otca, ale na základe pravdepodobnosti jeho smrti. Celým radom dôkazov preukazovala, že jej otec koniec vojny nemohol prežiť; v konaní sa nezistila jediná indícia, ktorá by túto pravdepodobnosť spochybňovala. Vzhľadom na uvedené je argumentácia súdov o danosti dôvodov na zamietnutie návrhu na opravu dátumu smrti V.

K. nepresvedčivá, nelogická a nemá oporu vo vykonanom dokazovaní, čo napokon viedlo k chybnému záveru o právnom záujme navrhovateľky na ňou navrhovanom určení (oprave). Podľa dovolateľa pochybili súdy i v tom, že nezvestnému nebol v konaní ustanovený opatrovník. Na základe uvedeného navrhol napadnuté rozhodnutia zrušiť a vec vrátiť súdu prvého stupňa na ďalšie konanie.

P. H. sa k mimoriadnemu dovolaniu nevyjadrila.

Najvyšší súd Slovenskej republiky, ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.), po zistení, že mimoriadne dovolanie bolo podané včas osobou oprávnenou na tento opravný prostriedok (§ 243g O.s.p.), preskúmal vec bez nariadenia dovolacieho pojednávania, keďže jeho nariadenie nepovažoval za potrebné (§ 243a ods. 1 O.s.p. v spojení s § 243i ods. 2 O.s.p.) a dospel k záveru, že mimoriadnym dovolaním napadnuté rozhodnutia súdov treba zrušiť, pravda sčasti z iných dôvodov než uvedených v tomto opravnom prostriedku.

V zmysle § 243f ods. 1 O.s.p. mimoriadnym dovolaním možno napadnúť právoplatné rozhodnutie súdu za podmienok uvedených v § 243e, ak a/ v konaní došlo k vadám uvedeným v § 237 O.s.p., b/ konanie je postihnuté inou vadou, ktorá mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci a c/ rozhodnutie spočíva v nesprávnom právnom posúdení veci. Dovolací súd je viazaný nielen rozsahom dovolania, ale i v dovolaní uplatnenými dôvodmi. Obligatórne sa zaoberá procesnými vadami uvedenými v § 237 O.s.p. a tiež tzv. inými vadami konania, pokiaľ mali za následok nesprávne rozhodnutie vo veci (§ 242 ods. 1, druhá veta O.s.p. v spojení s § 243i ods. 2 O.s.p.). Dovolacie dôvody pritom neposudzuje len podľa toho, ako ich dovolateľ označil, ale podľa obsahu tohto opravného prostriedku.

Plniac si vyššie uvedené povinnosti dovolací súd sa preto predovšetkým zaoberal otázkou, či konanie v tejto právnej veci nie je postihnuté niektorou z väd vymenovaných v § 237 písm. a/ až g/ O.s.p. (t.j. či v danej veci nejde o prípad nedostatku právomoci súdu, nedostatku spôsobilosti účastníka byť účastníkom konania, nedostatku riadneho zastúpenia procesne nespôsobilého účastníka, o prekážku veci právoplatne rozhodnutej alebo už prv začatého konania, prípad nedostatku návrhu na začatie konania tam, kde konanie sa mohlo začať len na takýto návrh, prípad odňatia možnosti účastníka pred súdom konať, alebo prípad rozhodovania vylúčeným sudcom či súdom nesprávne obsadeným).

Dovolací súd dospel k záveru, že konanie súdov nižších stupňov je jednou z týchto väd postihnuté, a to konkrétne vadou podľa § 237 písm. f/ O.s.p. spočívajúcou v tom, že účastníkovi konania sa postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom.

Právo na spravodlivý súdny proces je základným právom účastníka súdneho konania a je garantované tak Ústavou Slovenskej republiky (čl. 46 a nasl.), Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (čl. 6 ods. 1), ako i zákonmi Slovenskej republiky. Podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. Ruiz Torija c/a Španielsko z 9. decembra 1994), Komisie (napr. stanovisko vo veci E.R.T. c/a Španielsko z roku 1993, sťažnosť č. 18390/91) i Ústavného súdu Slovenskej republiky (nález z 12. mája 2004, sp. zn. I. ÚS 226/2003) sa za porušenie práva na spravodlivé súdne konanie považuje i nedostatok riadneho a vyčerpávajúceho odôvodnenia súdneho rozhodnutia.

Základné požiadavky na riadne odôvodnenie rozsudku v našom právnom poriadku určuje ustanovenie § 157 ods. 2 O.s.p., podľa ktorého v odôvodnení rozsudku súd uvedie, čoho sa navrhovateľ (žalobca) domáhal, z akých dôvodov, ako sa vo veci vyjadril odporca (žalovaný), prípadne iný účastník konania, stručne, jasne a výstižne vysvetlí, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, z ktorých dôkazov vychádzal a akými úvahami sa pri hodnotení dôkazov riadil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil. Súd dbá na to, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé. Citované ustanovenia platia i o uznesení (§ 167 ods. 2 O.s.p.) s výnimkami podľa § 169 ods. 2 a 3 O.s.p.

Odôvodnenia dovolateľom napadnutých rozhodnutí súdov nižších stupňov neobsahujú náležitosti ustanovené v § 157 ods. 2 O.s.p. Súd prvého stupňa skonštatoval nesplnenie podmienok opravy jeho skoršieho rozsudku len s poukazom na to, že navrhovateľka dostatočne nepreukázala, že jej otec zomrel iného dňa, ako je to uvedené v skoršom rozhodnutí, alebo že sa toho dňa nedožil alebo ho prežil. Navrhovateľka ňou produkovanými dôkazmi „preukázala iba určitú mieru pravdepodobnosti, že V. K. sa konca 2. svetovej vojny nedožil“, čo však nepostačuje na preukázanie toho, že menovaný zomrel iného dňa, ako je uvedené v rozhodnutí, oprava ktorého sa navrhuje. Súd prvého stupňa tak urobil bez toho, že by akýmkoľvek spôsobom zhrnul dôkaznú situáciu prípadu. Nijak sa nevyporiadal s obsahom listín na čl. 16 až 30, ktoré sa týkajú života a osudu V. K. ku koncu II. svetovej vojny. Riadne odôvodnenie záveru, že tu nie sú dôvody na opravu dňa smrti nezvestného V. K., bolo v danej veci obzvlášť dôležité, okrem iného, i z dôvodu, že v pôvodnom rozhodnutí bol deň jeho

smrti určený „povrchne“, len na základe návrhu zástupcu navrhovateľky (jej syna) ku dňu vyhlásenia rozsudku. Súd ani v pôvodnom konaní sa nijak nevyporiadal s tvrdeniami navrhovateľky (jej zástupcu) o nezvestnosti V. K. už počas II. svetovej vojny a jeho smrť ustálil vo veku 92 rokov bez toho, že mal k tomu (okrem nenáležitého návrhu zástupcu navrhovateľky) nejaký relevantný dôvod. Určenie dňa smrti nezvestného, resp. určenia dňa, ktorý nezvestný neprežil, je pritom určením skutkovým, ktoré súd musí ustáliť na základe svojich skutkových zistení v konaní, nie na základe návrhu účastníka konania.

Takéto arbitrárne rozhodnutie súdu porušuje právo účastníka na spravodlivý súdny proces a v konečnom dôsledku mu odníma možnosť konať pred súdom (čo zakladá vadu konania podľa § 243f ods. 1 písm. a/ O.s.p. v spojení s § 237 písm. f/ O.s.p.), pretože mu upiera možnosť náležite skutkovo a právne argumentovať proti rozhodnutiu súdu v rámci opravných prostriedkov. Keďže ustanovenie § 157 ods. 2 O.s.p. platí primerane i pre konanie na odvolacom súde (§ 211 ods. 2 O.s.p.), treba rovnako dôsledne trvať na požiadavke úplnosti, výstižnosti a presvedčivosti odôvodnenia aj pre rozhodnutie odvolacieho súdu, ktoré sa v tomto prípade obmedzilo len na konštatovanie správnosti dôvodov uvedených súdom prvého stupňa.

Podľa dovolacieho súdu sudy nižších stupňov pochybili v preskúvanom konaní aj inak.

Podľa § 195 ods. 2 O.s.p., ak súd uzná, že podľa údajov návrhu tu sú podmienky pre vyhlásenie nezvestného za mŕtveho, ustanoví nezvestnému opatrovníka.

Obvodný súd Bratislava I, konajúci o návrhu na vyhlásenie V. K. za mŕtveho a určenie dňa, ktorý bude platiť za deň jeho smrti, uznesením z 22. mája 1992 č.k. 17 Nc 604/92-7 ustanovil pre nezvestného V. K. opatrovníčku Ing. J. Š., pracovníčku konajúceho súdu. V konaní o opravu dňa, ktorý je uvedený v skoršom rozhodnutí ako deň smrti, sa postupuje obdobne, ako v konaní, z ktorého vzišlo opravované rozhodnutie. I v tomto konaní bolo preto potrebné nezvestnému ustanoviť opatrovníka, čo sudy nižších stupňov v konaní o oprave opomenuli.

Výskyt niektorej z procesných väd uvedených v § 237 O.s.p. je vždy zo zákona dôvodom, ktorý zakladá prípustnosť dovolania proti rozhodnutiu, vydanému v konaní touto

vadou postihnutom. Zároveň je tiež dôvodom, pre ktorý musí dovolací súd napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu vždy zrušiť, pretože rozhodnutie vydané v takom konaní nemôže byť považované za správne.

Vychádzajúc z uvedeného Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok odvolacieho súdu zrušil (§ 243b ods.1, 2 O.s.p. v spojení s § 243i ods. 2 O.s.p.). Zrušil aj rozsudok súdu prvého stupňa, pretože má rovnaké vady, pre ktoré sa zrušilo uznesenie odvolacieho súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie (§ 243b ods. 3 O.s.p. v spojení s § 243i ods. 2 O.s.p.).

Pre ďalšie konanie, na ktoré sa vec vracia, dovolací súd poznamenáva nasledovné :

Smrť fyzickej osoby sa spravidla preukazuje zákonným spôsobom, t.j. úradným zistením smrti. Ak nemožno smrť preukázať takýmto prirodzeným spôsobom, fyzickú osobu za mŕtvu môže vyhlásiť súd. Podľa § 7 ods. 2 súd O.z. môže vyhlásiť osobu za mŕtvu vtedy, keď zistí jej smrť inak (napr. v prípade leteckej katastrofy sa zistí, že určitá osoba bola na palube lietadla, ale túto osobu sa nepodarilo identifikovať). Rovnako súd vyhlási za mŕtvu nezvestnú osobu. O nezvestnosť osoby pritom ide vtedy, ak je jeho neprítomnosť a nedostatok správ o ňom sprevádzaný takými okolnosťami, ktoré sú spôsobilé vyvolať presvedčenie o tom, že táto osoba už nežije alebo že je veľmi pravdepodobné, že nežije. V oboch prípadoch má určovací výrok súdu rovnaké právne následky ako smrť. To znamená, že po takejto osobe možno dediť, zanikajú práva a povinnosti viazané na túto osobu (§ 579 O.z.), zaniká manželstvo, rodičovské práva a pod.

Návrh na vyhlásenie za mŕtveho môže podať ten, kto má na tom právny záujem (napr. pozostalý manžel, deti, súrodenci a pod.). Postup súdu a podmienky vyhlásenia za mŕtveho upravujú ustanovenia § 195 až 200 O.s.p.

Súd v rozsudku o vyhlásení za mŕtveho uvedie predpokladaný (presumptívny) deň smrti. Ak by dodatočne vyšlo najavo, že osoba vyhlásená za mŕtvu zomrela v iný deň, súd v rozsudku opraví deň smrti.

Predpokladom vykonania opravy dňa, ktorý je uvedený v rozhodnutí súdu ako deň smrti nezvestného v zmysle ustanovenia § 199 ods. 2 O.s.p., je okrem iného i zistenie, že nezvestný sa dňa, ktorý je uvedený v rozhodnutí rozhodne nedožila, nie je však známe, kedy

zomrela. V takomto prípade síce súd nezistil deň smrti, ale nezvestný zomrel skôr, ako v deň uvedený v rozsudku.

Dôvodom vykonania opravy je uvedené zistenie bez ohľadu na to, ako k chybe v určení dňa smrti nezvestného došlo; súd vykoná opravu aj vtedy, ak nesprávne určil deň smrti nezvestného vlastnou chybou alebo nedôslednosťou.

Ako to už bolo uvedené vyššie, určenie dňa smrti nezvestného, resp. určenia dňa, ktorý nezvestný neprežil, je určením skutkovým, ktoré súd musí ustáliť na základe svojich skutkových zistení v konaní, nie na základe návrhu účastníka konania.

Súd prvého stupňa rozsudkom z 19. mája 1993 17 Nc 604/92-9 vyhlásil V. K., narodeného X., za mŕtveho ku dňu 19. mája 1993. Vykonaným dokazovaním mal za preukázané, že V. K. bol počas druhej svetovej vojny roku 1945 odvečený a „je predpoklad, že už momentálne nežije“. Za dátum jeho smrti určil deň vyhlásenia rozsudku. Uviedol, že tak urobil na žiadosť navrhovateľky, „nakoľko sama nevie uviesť presný dátum smrti svojho otca, a je presvedčená, že tento už nežije“. Navrhovateľka v pôvodnom konaní konkrétny teda dátum otcovej smrti nepreukazovala; svoj návrh nepodávala na základe zistenia jeho smrti, ale na základe pravdepodobnosti jeho smrti. Tú doložila celým radom dôkazov, na základe ktorých je možné ustáliť, že nezvestný V. K. koniec vojny neprežil. So zreteľom na všetky okolnosti prípadu a predložené dôkazy je tento záver ďaleko pravdepodobnejší ale aj logickejší než ten, že smrť V. K. nastala v deň rozhodnutia súdu 19. mája 1993.

Ustálenie dňa smrti nezvestného v deň rozhodnutia súdu vylučuje už samotná podstata konania podľa § 195 a nasl. O.s.p. Z ustanovenia § 195 ods. 1 O.s.p. predsa vyplýva, že súd prvý procesný úkon v konaní o vyhlásenie za mŕtveho (ustanovenie opatrovníka) urobí až vtedy, keď uzná, že podľa údajov návrhu tu sú podmienky pre vyhlásenie nezvestného za mŕtveho. Je logické, že účastník konania podá návrh (prípadne súd začne konanie bez návrhu) len vtedy, ak niektorá skutočnosť naznačuje smrť nezvestného (napr. havarovalo lietadlo, v ktorom cestoval nezvestný alebo uplynula dlhá doba od konca vojny, odkedy je človek nezvestný), t. z. že nezvestný nežil už pred začatím konania. Z tohto pohľadu je potom vylúčené, aby súd ustálil deň smrti nezvestného na deň vyhlásenia rozsudku. To by predsa musel súd v rámci konania zistiť, že nezvestný žil ešte v období po začatí konania, ba

dokonca ešte deň pred vyhlásením rozsudku. V takom prípade by však súd musel konanie zastaviť s poukazom na ustanovenie § 197 O.s.p.

Toto rozhodnutie prijal senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pomerom hlasov 3 : 0.

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 15. júna 2011

JUDr. Ladislav G ó r á s z, v.r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia : Bc. Patrícia Špacírová